

تاریخ تأسیس

س ۱۳۲۴ نه

۵ صفر الخیر

الدین و الاکاب

نامنده

آیده ایکی مرتبه نشر ایدلور

مجله اسلامیه در

س ۱۳۲۵ نه ۱۵ ربیع الاول

۱۹۰۷ ۱۵ آپریل

محرر وصاحب امتیازی :

ملا عالم جان البارودی.

خارطیو مطبعه

قران.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى
فَاكْتُبُوهُ ١ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ٢ وَلَا يَأْبَ
كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ ٣ وَلْيَمْلِكِ الَّذِي
عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ٤ فَإِنْ
كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْلِكَ
هُوَ فَلْيَمْلِكْ وَلِيَهُ بِالْعَدْلِ ٥ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ
رِجَالِكُمْ ٦ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ
تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ أَحَدُهُمَا فَتَدْكَرْ أَحَدُهُمَا
الْأُخْرَى ٧ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَدَعُوا ٨ وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ
تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلٍ ٩ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

وَاقُومَ لِلشَّهَادَةِ وَادْنِیْۤ اِلَّا تَرْتَابُوۤاۙ ۱۰ اِلَّا اِنْ تَكُوْنُ تِجَارَةً
 حَاضِرَةً تُدْرِیْ رَوْنَهَا بَیْنَكُمْ فَلَیْسَ عَلَیْكُمْ جُنَاحٌ اَلَا تَكْتُبُوْهَاۙ ۱۱
 وَاشْهَدُوْا اِذَا تَبَايَعْتُمْ ۱۲ وَلَا یُضَارُ كَاتِبٌ وَلَا شَهِیْدٌ ۱۳ وَاِنْ
 تَفْعَلُوْا فَاِنَّهُ فُسُوْقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَیَعْلَمُكُمْ اللّٰهُ وَاللّٰهُ
 بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ۱۵

- (۱) ای ایمانیلر کسنه لر بیلگولی وقتقه چه دینگه (کوتارگه) معامله قیلسانکز اول دینکنزنی «اوتارگه تیوشلی نرسه نکزنی» یازنکز *
- (۲) آرانکزدهغی معاملهنی توغری، بلوب یازغوچی یازسون *
- (۳) یازاردای کشی الله آنکا اوگرتکان کنی یازودن (کشیکه فائده تیکرودن) تارتونماسون البته یازسون *
- (۴) بورچلی (آقچه مو باشقه مالهو) کشی املاقیلسون (یازوچیغه ایتوب تورسون) الله دن قورقسون، بیراچاکندن هیچ نرسه نی کیموتماسون (یاشورماسون)
- (۵) اگر بورچلی کشی سفیه (عقلی قسقه یاکه اوز فائده سینی بلهگان مسرف کشی) یاکه (صبی و اوتیه قارت کبی) ضعیف بولسه، یاکه (تلسزلکدن یاکه سویلای آلمانلقدن) ایتوب یازدره آلماسه ولی (قیم، وصی، وکیل، ترجمان) بولغان کشی سی توغریلق برله یازدرسون *
- (۶) دخی معاملهنکزنی اوز ایرلرنکزدن (مسلمانلاردن) ایکی تانوققه (گواهیغه) آنوفلاندرنکز *

- (۷) اگر ایکی تانوق ایرلردن تابولماسه اوزنکز سویگان بر ایر وایکی خاتوننی گواه (تانوق) ایدنکز (اشانچلی گواهلردن بر ایر

اورينه ايكي خاتون قوينكز) تاكه اكر بر خاتون يالغوشسه ايكنچيسي
اول برا گوگه ايسكارتور *

(۸) گواهلار (گواهلق بولورغه ياكه گواهلقنى اوتارگه)
چاغر لسهلار تارتونماسونلار (بوكلاسونلر اوتاسونلر) *

(۹) اشكنز (آلاچاكنز ويژه چكنكز) كوچك بولسه ده الوغ بولسه ده
تيوشلى مدتبه يازودن آغرايمانكز (اوتاو وقتىنى آتاب البته يازنكز)
(۱۰) اوشبونكز (يازمقنكز) الله قاشنده توغرىراق، گواهلق
ايچون اونكغايلىراق، آرانكزده شك وشبهه بولماسقه يقينراق در *

(۱۱) مگر معاملهنكز آرانكزده (حاضر قولدن قولعه) تمام ايتنه طورغان
تجارت بولسه يازماسانكزده ضرر تابمازسز *

(۱۲) آلس و يرش فيلسانكز گواهلاندرنكز (نقدكه ونسيه گه سودا
قىلغانده ده گواهلاندر ونك يخشى وطنچ ايدكىنى بلدرادر)
(۱۳) كاتب و گواه (برياقفاده) ضرر تيكورماسونلر، وآنلارغاده
ضرر ايرشدر لماسون *

(۱۴) اكر ضرر ايرشدر ونى فيلسانكز بوسرنك فسقنكز (گناه
قىلماقنكز) بولور *

(۱۵) الله دن ساقلا نكز، الله سزگه (تيوشلى، درست روشده اش
قىلونى) اوگراته، الله هر نرسه نى (اشكنكز سزگه فائده لى و ضرر لى
روشلرينى وهم نى روشده قىلاسز) بلسگوچيدر * بلوب اوگراتادر
مذكور ازون آيت بنده لرگه رحمت وآنلارغه معاملهلر نده طنچلق
روشىنى اوگراتور ايچون نازل بولمشدر *

دين اسلام خلقنك دوستلق اوزره يشاولرينه آرالارنده دعوى ونزاع
چيقماوينه فساد و فتنه توغماوينه نظر قىلادر *

شونك ايچون عداوت و فتنه گه سبب بولغوچى ربانك حراملىقنى بيان
صونكنده معاملده دوستلقنى ساقلاو روشينه دعوى ونزاعدن يراق بولار

يولينه اوشبو اون بش جملہ لی آیت برلہ اللہ تعالیٰ ارشاد ایتہ در *
 شویله که: بو آیت عبد الله بن عباس رضی الله عنه و سائر لر نذک بیانلری
 کبی کرک بیع سلم (حاضر آقچه و یروب مالنی کوتوب آلو) ننک
 درستلکینه اشاره بولسون کرک جمهور (کوبرکار) ایتکانچه عام
 بولوب مطلق نسیه معاملہ نی (آقچه نسیه مال نقد یایسه سلیمه گی کبی
 آقچه نقد مال نسیه، یایسه فرض حسنه) همه سیننک درستلکینه اشاره قیلوب
 صونکنده نزاع و اختلاف بولماسون ایچون نچه تورلی فائده لرغه تنبیه ایتادر *
 (۱) نسیه (کونارگه) معاملہ قیلغانده اوتاو وتولاو وقتی بیلگولی
 وقت بولسون. بچن اوستی، آشلق صوغو، آفتق چانا یولی، کبی کونی
 بیلگوسز وقتلرنی تولاو چیکی ایتوب ساتو آلو ایتمک درست دگل *
 بلکه آی چیسلا برلہ کونی بیلگولی بولسون مکر کون آتالماغانده
 خلقنک اوز آراسنده بیلگولی کونی آچیق آنکلا نوردا ی بولسه (مکاریه
 و سنبر وعده لری کبی) ضرر بولماس. چونکه مکاریه وعده سی آغوست
 یکر می بش دیمک حکمنده استعمال ایدله در. سنبر بازاری الک و صونک
 یور سه ده اولدن الک بولوی و صونک بولوی معلوم در آچیق حسابقه
 بناء بلونده در *

(۲) نسیه معاملہ کملر اراسنده، قایو وقتده بولغان نی نر سه
 ساتولغان، نی بها برلہ، نسیه بولغانینی قایو وقتده تولارگه تیوش،
 بار چه سینی آچیق، آاده شبیه فالماسدا ی روشده یازو کرک *

(۳) معاملہ نی یاز غوچی کمسنه عدالت برلہ یازسون معاملہ نی شریعت
 حکمینہ موافق روش، بر طر فقه ده زبان و خیانت قیلما نچه ایکی یاقننک اتقافی
 روشنچه آرتیدر مای و کیمو تمای یازسون * مفسر لر ولیکتب بینکم
 کاتب بالعدل جملهنده ایتکانلر که عدالت، علم (اوشبو معاملده بولغان
 احکامنی و یازو قاعده لرینی بلو) و عمل برلہ گنه حاصل بولا شوننک ایچون

کتاب فقیه و دین یعنی بلگوچی و شریعت بیورغانچه قیلغوچی بولسون»
دیوب ایضاح اینکالر *

عدالته علم حاجت لکی آچیقدر چونکه نادان کشی حق برله
باطل، حلال برله حرام، آراسینی بخشی آیوره آلمای * بر کمسنه ننگ علمی
بولوبده عملی، دیانتی بولمسه ینه آنده عدالت بولمای بوسی آیقدر *
الحاصل : کتاب عدل بولمغانده یازودن مقصود بولغان طنحلق و آچیقلق،
احتمالی بولغان ظلم و نزاع یوللارینی کیسو بولوب یتیماید *
دولت قانونلارنده خلق آراسنده معاملهلرینی یازوغوچی کاتبلر
(ناتاریوسلر) ننگ حقوق علمنده ماهر و اخلاق سار تین بخشی بولولارینی
اعتبار ایدلو اوشبو حکمتکه مبنیدر. دولت قانونی کاتبلرده اوزی بله
آلغان، اولچای آلغان عدالتنی رعایه قیلغان.

(۴) یازوغه اقتدارلی کمسنه (الله آنکا یازارلق قوّت ویرگان کشی)
حاجتی توشکان کشیلرگه یازوی برله یاردم ایتسون یازارغه صوراسالار
یازودن قاچماسون البته یازسون * الله ویرگان یازو نعمتینه شکر
قیلسون بنده لرگه فائده سنی تیکورسون، بریرده برکشیدن آرتق
یازاردای کشی بولمسه اول کمسنه یازو ایچون بورچلی بولا، اجره
آلماسقه نیوشلی، اگر کوب بولا ایکان خلقنک صورایو بوینچه مروت
وتعاون یولنجه هرکم یازارغه تبوشلی بولا لکن بوتقدیرده اجره آلمقی
ممنوع بولمسه کړک

(۵) یازغان وقتده کاتبه بورچلی کمسنه املا قیاسون (ایتوب
یازدرسون) لکن یازدروده الله دن فورقسون و بیره چکندن برده
کیوتماسون توغری یازدرسون *

خلاصه : یازو بورچلی کشی تلندن اقرار صورتنده بولوب آنک
تلندن یازلسون *

بورچلی کشی اوزی یاکه آنک وکیلی ایتوب یازدرسون اوزی

سویلای بلمسه یا که اقرارای معتبر بولمسه ولی و وکیل بولغان کشی سی
عدالت ونوغریلق برله یازدر *

سفیه (آتجه سینی سافلای بلمای کرککا کرکماسکه صرف ایتوچی
که سنه) صبی وعقلینه زیان کله باشلاغان قارتلارننک اوز اقرارلاری
ویازدرولاری معتبر بولماس بلکه بونلر ایچون قویولغان قیم^(۲) وناظر
بولغان کشینک اقرارای ویازدروی کرک بولور *

تلسز کشی ایچون مرادینی آنکلاغان وکیلی، نل بلمگان کشی ایچون
اشانچلی ترجهان یازدر *

الله تعالی بنده لرگه فئائده لی بولغان گواهلاندر وغه دیملای *
اوشبو آلس ویرش که حاصلامای باشقه نکاح وطلاق کبی
معامله لریده شامل بولغان واستشهدوا دیو عام قیلوب ایتدر *
گواهلاندر وده حکمت وفائده، مسلمانلار آراسنده نزاع وعداوت بولمای،
محبت والفت دائم بولودر *

گواهلوق فهم (آنکلاو) وضبطفه (انوتماوغه) مبنی بولغان اشدر *
خاتونلارده فهم وضبط بار شونلقدن گواه بولوغه لایقئر ولکن غالباً
فهم وضبطلریده نقصان بولغان ایچون آنلارننک ایکاونده بولغان گواهلوق
قوه سینی بر کامل قوه که حسابلاب ایکاوینی برابیر حکمنده اعتبار ایتکان *
امام مسلم صحیحنده ابو هریره رضی الله عنه آرقیلی رسول الله دن
(صلی الله علیه وسلم) کو چوره که ایتکان * یامعشر النساء تصدقن وأکثرن
الاستغفار فانی رأیتکُن اکثرَ اهلِ النار * فقالت امرأةٌ منهن جَزَلَةٌ وما
لنا یا رسول الله اکثر اهل النار قال نُکَثِرُنَ اللعنَ وَنَکَفَرُنَ العَشیرَ
ما رأیتُ من نافصات عقل ودين اغلبَ اندی لُبِّ مَنکُنَّ قالت یا رسول الله
ما نقصان العقل والدين قال اما نقصان عقلها فشهادة امرأتین تعدل شهادة

رجل واحد فهذا نقصان العقل وتمكث الليالي لاتصلي وتفطر في رمضان
فهذا نقصان الدين *

ترجمہ: رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خاتونلری نصیحت ایتکندہ ایتکان *
ای خاتون جماعہ سی! صدقہ ویرنکز کوب استغفار ایدنکز * من اوندہ
سزنی کوبراک کوردم * سوزگہ استاراق فیوراق بر خاتون ایتکان:
یا رسول اللہ نچوک (فی سبیلی) اوندہ بز کوبرک بولابز ایکان رسول اللہ
ایتکان سز لعنت اوقوچان (اورنسز سوگوچان تیوشسز سوزنی
سویلاوچان) اوز خلغنکزغہ کفران نعمت قیلوچانسز (ایرنکزدن
کوب یخشیلق کورسانکزده آز نرسہ گہ خاطر نکز قالسہ سندن ہیچ
یخشیلق کورگانم یوق دیو انکار ایتاسز) عقلی ودینی (دیانتی) کیم
بولا توروب عقلی کشینی سزدن آرتق جینکوچینی کورمادم *
خاتون ایتدی: یا رسول اللہ خاتونلرنک عقل و دینلری (دیانتلری)
کیم بولمقی نچوک؟ رسول اللہ ایتدی: عقللری کیم بولوی ایکاویننک
گواہلقی برابر گواہلقی برابرندہ دربو نقصان عقل اثری * نچہ کونلر
(حیض کونلری) نماز اوقومای، رمضانده روزہ سز بولا، بو دینلری
کیم بولوی *

ربانك انواعى (۱)

چن ربا ايکى نوع برى رباء نقد ايکنچيسى رباء نسيئه
رباء نقد : بر جنسدن (برتورلى) بولغان اولچاولى ايکى نرسهنى
برسى آرتق خالده فولدن قولغه آلماشدرودر . برصومنى بر
صوم يکرمى تين برله، بر پوط بغدادىنى ۵۰ قداق بغدادى برله، بر قداق
چاينى يوز مثقال چای برله آلماشدرو (صاتو) کبى. رباء فضل هم اوشبودر
رباء نسيئه : (حاضرگى بانك لار رباسيدر) بر مقدار آنچهنى
ياکه باشقه اولچاولى نرسهنى بورچقه (نسيئه گه) ويروب آي
ياکه يل ساين کوتو برابرنده اجه (فايض) آلودر *

مثلا : يوز صوم قرض ويرر هر آيفه بر صوم ياکه آرتق
وکيم فايض آلوب نورر

باشقه نرسهنى بورچقه ويرگندهده اشبو روشلى کوتو حقى
(فايض) آلسه اوشبو ربانسيئه نوعندن بولور *

جاهليتده شايع بولغان ربا اوشبو نوع (رباء نسيئه) در * باشده اوق
قرآن برله حرام ايدلگان ربا اوشبو رباء نسيئه در (۲)
قرآن نازل بولغاچ اوق مسلمانلار مذکور روشده گى رباء
نسيئه دن توقفالغانلار *

ربا نوعلى آراسنده اينك يمانى واينك آچيق! حرام بولغانى
اوشبو نوع (رباء نسيئه) در *

قرآن اينگان وقتده خلق آراسنده غى مشهورر بالاشبور ربانسيئه بولسه ده
رسول الله صلى الله عليه وسلم ربانك مذکور نوع گه خاص دگل ايد
کينى، رباء نقدنك ده رباء نسيئه حکمنك بولدفينى، رباء توغريسند بولغان

(۱) ۵۰۳ نچى ساندن صوڭ.

(۲) فقهانك: قدر و جنس هر ايکوى تابولغانده فضل حرام، براويگنه تابولسه
نساء حرام ديگانلارى مبعثده نساء بو رباء نسيئه دگلدر بيان ايدلور انشاء الله

وعیدلر هر قایوسینی شامل ایدکینی آچیق ایتکان و آنکلاتقان
امام مسلم و سنن اربعه صاحبلى ابو سعید الخدری دن (رضی الله عنه)
رسول الله نك صلى الله عليه وسلم سوزینی شولای روایت ایتکانلر که :
« الذهب بالذهب والفضة بالفضة والبر بالبر والشعير بالشعير
والتمر بالتمر والملح بالملح مثلاً بمثل سواء بسواء يداً بيد فمن زاد
واستزاد فقد اربى الا ما اختلف الوانه » (۲)

ترجمه

آلتوننی آلتونغه ، کموشنی کموشکه ، بغدادینی بغدايغه ، آریه نی
آریه غه ، خرمانی خرماغه ، توزنی توزغه ، ساتنکز * (موندای) اوخشاشنی
(جنسینی) اوخشاشقه ساتد فنکزده تیگوز ، وقولدن قولغه (نسیئه قیلمايیچه)
قیلوب ساتنکز *

آرتق ویرگان و آرتق آلفان ربا معامله سینی (حرامنی) قیلغان
بولور مگر جنسلى باشقه نرسه لر آراسنده بولسه آرتق وکیم جائز *
رسول الله صلى الله عليه وسلم اشبو سوزی و باشقه کوب
سوزلری برله اولچاولی (ساوت اولچاولی بولسه ده آغزلق اولچاولی بولسه ده)
نرسه نی ایکسی برجنسدن بولغانده فضل (آرتقلق) برله معامله قیلونی رباء
دیو آچیق بیان ایتکان * امام ابو حنیفه و امام احمد آنکلارینچه
رسول الله (صلى الله عليه وسلم) نك حدیثنده ذکر ایدلگان اولچاولی
آلتی نرسه نی و آنلاردن باشقه تیمر ، قورغاشون کبی آش ذاتی بونلر
کبی اولچاولی نرسه لرنی فضل (آرتقلق) برله معامله قیلو درست دگل.
بولسه ده *

امام مالك آنکلارینچه : مذکور نرسه لردن باشقه سافلارلق
آش ذاتی بولغان نرسه لرده گنه ربا تابولادر ، فضل حرام بولادر *

آش ذاتی بولمسه، یا که چدامسز آش ذاتی بولسه فضل درست، ربا بولماید. * حافظ ابن القیم اعلام الموقعین کتابنده اوزی مالکی المذهب بولمهای توروب اشبو سوزنی ارجح الاقوال دیدر. *
امام شافعی آنکلاونچه آش ذاتی بولسه چداملی بولمسه ده فضل درست دگل ربا بولادر

آلتون، کومش آقچه لارده نفس ثمن (آقچه) بولدفلارندن — چنانچه امام مالک و امام شافعی و امام احمد (برر وایتکه کوره) سوزلری — یا که اصلده اولچاولی نر سه جمل سندن بولدفلارندن — چنانچه امام ابو حنیفه و امام احمد (ایکنچی روایتکه کوره) سوزلری — اوز جنس لرینه آلوشدرغانده فضل جائز دگل البته ربا بولادر. *

کاغذ آقچه مملکت خزینه سنده گی آلتون یا که کومش آقچه نك فقط تذکره سی (بیلیتی) (کویتانسه سی) در هر کم کاغذ آقچه غه مالک بولسه فی الحقیقه خزینه ده شول کاغذده یازلغان مقدار آلتون غه یا که کهوشکه مالک بولادر ایستکان وقتنده مالک بولدفی آلتونینی یا کهوشینی آلورغه قادر، ویروگه خزینه بورچلیدر. *

شونك ایچون کاغذ آقچه معامله سنده ده فضل (آرتق) ربا و عرامدر و هم کاغذ آقچه خواجه سینه زکات لازم بولادر. *
سیری و باشقه رینت و بیلیت کاغذلری اشبو کاغذ آقچه (کریدیت) کی خزینه ده گی آلاچاق حقیقی آقچه تذکره لریدر. *

وصية نبوية

يَا النَّاسُ أَطِيعُوا وِلَاةَ أُمُورِكُمْ وَلَا تَعُصُوهُمْ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا
مُجَدَّعًا فَإِنَّهُ مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ * وَمَنْ
عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَانِي وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ *
أَلَا لَا تَخْرُجُوا عَلَيَّ وَلَا تَنْقُضُوا عَهْدَهُمْ * الْإِهْلُ بَلِغْتُ *

ترجمه

ای آدم‌لر والی و تورهلرنکزگه - بورنی کیسولگان حبشی
فل بولسه لارده - بوی سوننکز - البته حق حکملرنده - آنلارغه
قارشمانکز آنلارغه - منم الله‌دن کلتورگان شریعتم برله عمل
و حکم ایتدکلرندن و منم بلدلرگان حکملرمنی خلققه ایرشدرگوچی
بولدقلارندن - بوی سونغان کشی منکا بوی سونغان ، و منکا بوی
سونغان الله‌غه بوی سونغان بولور *

وهر کم آنلارغه قارشقان منکا قارشقان ، و منکا قارشقان
الله‌غه قارشقان بولور * آنلارنک اوستلرینه چیقمانکز (آنلارغه فلج
تارتیمانکز) و آنلارغه و برلگان عهدلرنکزنی بوزمانکز *

بو مسئلهنی شویره ایضاح ایدلورکم هر بنده فقط (باری)
حق‌غه بوی سونوغه بورچلی و آنی قبول ایدرگه فطره و وجداناً
ودیناً و عقلاً مکلف حقنی یو کلام‌زسه و آنکا اطاعت قیلمزسه هر جهندن
عیبلی و گناه‌لیدر حق‌دن ماعدا بر شینی قبول ایدرگه و اطاعت قیلورغه
بورچلی و مکلف دگل *

* *

بنده‌لر اصللرنده ذاتلارنده هر قایوسی بر درجه‌ده بر اسمک
« انسانلار » آنلارنک فوننده مطاع حقیقی ، هر حق‌نک منبعی و اصلی

بولغان ذاتاً وصفهً وحکما صرف حق بولغان الله در سبعا نه وتعالی *
پیغمبرلر الله نك شبهه سز حق بولغان حکم لرینی وحی برله آنکلاغان
وآنلارنی باشقه بنده لرگه ایرشدرگان و اوگرتکان معصوم بنده لر،
شیطان و و هم ساتاشدر و لارندن آزاد بولغان مقدس کیمسنه لر
بولدقلارندن آنلارغه ده اطاعت (سوزلرینی طنکلاو)، قیلدنی
تعلیم لرینی قبول قیلو هر کیمگه لازمدر *

ذاتلاری انسان بولغان ایچون دگل بلکه ذاتی وحکی
حق بولغان الله نك پیغمبرلری بولدقلری ایچون، هر ایشلری،
هر سوزلری حق بولدقی ایچون * پیغمبرلرده خطا احتمالی بولدقندن
هر ایشلری و سوزلری حق بولدقندن آنلارنك حکم لرینه تنقید
ایرشمای و آنلارغه اطاعتنك لزومی هیچ بر قید برله قیدلنمای
بلکه مطلق اطاعتلری هر بنده گه بورچ و لازمدر *

پیغمبرلرنك تعلیم دین وظیفه لرنده خلفلری و وارثلری بولغان
علماء دین حقنی اعلانلری سبیلی اطاعتلری (سوزلرینی طنکلاو)
هر بنده گه تیموشلیدر، اعتقادلری و وجدانلری برله قبولگه
تکلیفی اولونمشلردر *

ولکن آنلارده پیغمبرلرده بولغان عصمت خاصیتی یوق حق دن
یالغشولاری بیک احتمالی

شول سبب دن آنلارنی طنکلاو حق بولو برله مقید بولادر
الله سوزلرینه موافق بولو برله مشروطدر اگر سوزلری حق
ایدکی آئینق دگل ایکان : الله سوزلرینه موافق دگل ایکان اطاعتلری
لازم دگلدر *

ما بعدی بولور

اصلاح تعليم دينى (۱)

عالى درجه تعليم دين.

بوطبقه ده بولغان ذاتلر معلملر هم خلقنى ارشادبرله مشغول بولغان علمالردر. بونلر معلومات، اخلاق جهتلرندن ابتدائى هم اورته درجه ده بيان ايدلگان دينى علملرنى تمام ايدوب امتحانده عالى درجه تحصيل ايدوب ملت بالالرينه رهبر (يول باشچى) بولوغه استحقاقلى بولغان ذاتلردر. بونلر عالى اورته مدرسه لرگه بلكه بونك اهلى كو بايدكده ابتدائى مکتبلرگه معلم بولورلر. بونلر ملتلك دين باینده غى يول كورساتوچى ودين اويراتوچى ذاتلرى بولديغندن ديننى اوزلرينك بىك كامل ايتوب بيلولرى همده خلقغه ده آنكلانا بيلولرى لازمدر. شونك ايچون بونلارغه دين باینده اوچ دورت كتاب اوقوبقنه قناعتلنماينچه بلكه مفصلا معلومات بيرمك، وتوبانده مذکور روشچه اوقوتوق تيوشدر :

برنچى: بونلارغه بلكه جمله مسلمانلارغه برنچى درجه ده لازم بولغان قرآن تفسيرى اوقوتورغه اوقوتورغه غنه توگل بلكه قرآننى آنكلاب آنداغى اسرار وحكمتلرنى تفتيش ايتوگه شوق حاصل ايتدررگه كرك. مسلمانلر نك چن ترقيسى ايچون رسول الله واصحاب عصرانده اولديغى كى قرآن غه يابشمقلى لازمدر. اگر مسلمانلر قرآن غه تمسك ايتوب شول يول برله بارماسه لر لازمدرجه ده ترقى ايتيمه چكلر هم يوقولرندن اويغانمايه چكلردر. وچن ترقى ايتوب مقصودلرينه ايرشمايه چكلر. قرآن تفسيرى اوقوتقانده ده اينك آسان طريق برله اوقوتوق وفرآن آنكلامقنى آرتق چيتون ايندرماسكه كرك. بر آدم عرب لسانيك اسلوب وترتيبى آنكلاسه عصر سعادتده گى عربلر نك احوال وعاداتينى بيلسه شول ذاتنك قرآن آنكلامقنى مكندر رسول الله صلى الله عليه وسلم

وقتندۀ عمرندۀ قوی توه کتودن باشقهنی بیلمگان بدوی عربلر قرآننک کلام الله ایکانینی ومعناسینی آنکلاب ایمان کلتورهلر وشول آنکلاوی ایلۀ اعتقاد وعمل ایتهلر ایدی. اگر بر آدم بولارنی آنکلاو بله گنه قرآنی آنکلاماسه بلکه ایکنچی بر وسیله لر گه محتاج بولسه اول تقدیر ده قرآننی عرب قاعده سی وعرب قاشنده معروف بولغان طریق برلان آنکلانه تورغان تفسیر کشاف، تفسیر قمی نیسابوری کیلر گه مراجعت ایتسون ایکنچی: قرآن وحدیثنی یخشی آنکلاتمق ایچون نحو، صرف، معانی، بیان، جاهلیت تاریخی کیلرنی اوقوتمق کرک .

اوچونچی: علم حدیث اوقوتورغه کرک لکن حدیث اوقوتقانک شول شرطلرنی رعایه ایتار گه کرک :

حدیثلر آیتلرنی مفسر وآچیق آنکلاتوچی رسول الله سوزلری ایدی کون بیلدرر گه آینه که مخالف کورنگان موضوع وضعیف حدیثلرنی ترک ایتار گه، ظاهر آ نص قرآن غه مخالف کورنگان احادیث صحیحهنی قرآن غه ارجاع وتطبیق ایتار گه کرک

دورتنچی: تفصیلا اخلاق، آداب دینیه درسلری اوقوتمق کرک مونده امام غزالی نک احیاء علوم الدین ده اختیار ایتکان طریقی برله عمل ایتار گه وشول قواعد شرعیهنی حاضرگی اصول مشهوره گه تطبیق ایدوب اوقوتورغه کرک .

بشنچی: علم اصول فقه اوقتوب نصوص شرعیه برله درست استدلال ایدر گه احکام شرعیهنی آنکلاوداغی شریعتنک قواعد کلیه سینی آنکلاوغه اوگرتیمک کرک ظنمز چه اصول ده اینک موافق کتاب امام شاطبی نک تونس ده مطبوع موافقات نام اثر یدر .

آلتنچی: تاریخ قدیم، تاریخ جدید اوقتوب رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نک تفصیلا سیرتینی هم اصحابنک سیرتینی اولده گی اسلام دولتلرینه کسلگان انقلاب تاریخ لرینی، دولت عثمانیه تاریخینی، قرون وسطی ده.

حروب صليبيه سببلى اهل اسلامغه كلگان فتور وضعفلردن تورغوزوغه بودولت نك ايتكان فائدهلرينى آنكلاتمق كرك هم ملتەنك بوكونده گى حالينى واسبابينى بيلدرمك كرك * انحطاط وتدنيمز واسارتلر يمه سبب ديننى آنكلاماو، احكام دين دن انحراف، جزئى اهميتسز مسئلەلر ايچون اهل اسلام آراسينه كركان اتفاقسزلقدن ايكائينه آچيق تشونسونلر . يدينچى: فن خطابت وفن اقناع، اصول جدل اوقوتوب آدملرگه سوز آنكلاتورلق وطنكلاتورلق بلكه سويلگان سوزلرينى آدملر نك قىلبرينه اورناشدرلىق درجه ده بولولرى كرك . اگر شول درجه خطابت اوگراتلسه آدملرگه عقايدنى يخشى اوگراتوب كوركام خلقلى، عالى همىلى، يخشى اشلرگه اخلاصلى ايتا آلورلر .

سكزنچى: فن كلام اوقوتوب تورلى مذهبلر نك اعتقادلرينى وهر فايوسينك دايىللرينى ومذهبلر آراسنده غى اختلافلرينى كورساتمك كرك اكن بولارنى كورساتو فقط فكرگه توسعه بيرمك دائره نى كينكايتمك ايچون گنه بولوب اعتقاد توزاتو ايچون دگلرر .

بونلرنك مسائل عقليه نى احاطه ايتوب بيلولرى ايچون بعض حكمت اسلاميه كتابلرى اوقولرنده ضرر يوقدر .

بو طبقه حقنده مونده قدر سويلادىكمز معلومات بونلرنك علما وعملاكلاتلرى ايچون لازمدر . فقط لازم بولوبده ترك ايتدكمز شيلردن فقه نك معاملات وعبادات قسمى اولوب عبادانكه متعلق اولانلرى بيك اسان اولوب كوبسى ايشديلوبده بيلنمكده در .

معاملاتكه متعلق بولغان احكام فقهيه وقانونلر ايسه مسلمانلرغه بيلوى تيوش اولديغى كى دولت عثمانيه ده تورا تورغان ذمى لر همده اجنبيلرگه ده اوزلرينك حقوقلرينى حمايه ايچون لازم اولوب بو بابده مسلم وغير مسلم مشتركر شونك ايچون آنلرنى بيانغه ده لزوم كورمىمز . بزم بيان ايتمديكمز لغات، رياضيات، طبيعيات، حقوق دول ونظامات

وارایسه بونلرنی معارف نظارتی اوزینک پروگرامماسینه ده ادخال و بیان ایتمش در آنلر همیشه لازم قدرلی اوقودلسون و اصلاح ایدلسونلر آنلرنک دینگه ضرری بولماینچه بلکه دیننی تقویه گنه ایتلر دینده • اول علومنی انکار ایتماینچه بلکه تقویه گنه ایتهدر.

بو عالی طبقه شیخ الاسلام جنابلرینک مخصوص تحت نظارتنده اولقی بونلرنک اداره سینه مخصوص اعتنا ایدوی تیوشدر.

بو طبقه عالیده معلم بولمق ایچون هریردن مکمل معلوماتلی بصیرتلی عالملرنی دعوت ایتارگه تیوش همدرجه عالیگه قبول ایدیلر چک طلبه فی ده اخلاق، ذکاوت جهتلرین اینک قوتلی بولغان ذاتلردن امتحانده بیک تفتیش ایتوب قبول ایتمک کرک. وبو طبقه ده اولانلرنک معلومات و اخلاق لرینی بیک تفتیش ایتوب دقت ایلر امتحان ایدلر گاج استحقاقی آچیق معلوم بولسه غنه شهادتنامه بیرمک تیوش بولور.

حاضرگه قدر بیان ایتدکمز ابتدائی، اورتیه، عالی درجه لرده تعلیمدن مقصود: طلبه نك ذهنلرینه دینگه محبت، دیننی تعظیم ایتو همده هر عملدن مقصود شول دین ایکنینی اورناشدرمق بولو تیوش.

اول تقدیرده بتون ملتیزنک نظرلری دینگه، بارا تورغان بیرلری ده دین بولوب، مادی و معنوی قوتلری بریرگه جیولوب دولت عثمانیه ده دین نك حامیسی بولور. فکرلری بر، قوتلری بر نقطه غه جیولدیغئن ملتیزده صلابت حمیت قوتلارنوب، سیاست داخلیه سنده نفوذ و قوت آرتدیغی کبی سیاست خارجه جهتنندن اعتباری نفوذی آرتوغه سبب بولور. خلاصه: امیرالمؤمنین نك بیوردیغی درس جدولینی اصلاحدن مرادی حیاتندن امید کیسارگه یاقنلاشقان (العیاذ بالله) ملتیزنی اویغاتیق، احیا ایتمکدر.

شونک ایچون فنون مذکوره نك کوبراکی خصوصا اخلاق آداب درسلری کتابدن غنه اوقولماینچه بلکه خطابت طریق ی برله بولوب

طلبه‌نی اویغاتورلق بصیرت آرتدیر و ب‌حمیت فوزغاتوب قیلبرینه و فکرلرینه حرکت بیرورلك درجده اولمقی لازمدر. بونك ایچون معلملرینه ده ممکن قدر اخلاقی، عقلی، اقتدارلی ذاتلردن انتخاب ایتو تیوشدر. بوسویدیکمز طریقلرنی وجودکه چیغارو ایچون نی قدر یانکا کتابلر، اقتدارلی اخلاقی معلملر آنك اوستینه نه قدر مصارف لازم بولدیغندن برآز چیتون کبی کورنسه ده اکن ماکتمزده هر فنده اقتدارلی عالملر بیک کوب، دین ایچون دعوت ایتکانه انشاءالله خدمت ایتارلر. مذکور فنلرگه لازم بولغان کتابلرنی حاضرلاو هر بیرمزگه تکلیف ایدلسه اولده بوله‌حق، مکتبلر ایچون لازم بولغان مصارف دخی آسانراق تابیلور.

خصوصا حکومت اقتدارلی واعظلرنی ملکتلرده یورتوب و ملتکه خدمتکه دعوت ایتسه، جمعه خطبه‌لرینی اصلاح ایتوب ملتکه فائده‌لی شیلردن اوقورغه قوشسه خلقنك فکرینی آچوغه بیک کوب یاردم ایتار، و مکتبلر مصارفینه ده خلقنك بایناق اعانت ایتولرینه سبب بولورایدی همده حکومت اهمیت بیرسه معارفکه توتوغه بلکه حاضرکیدن آرتغراق آفچه تابار ایدی.

جناب‌الله دین یوانده خدمت ایدنلره یاردمچی و کندسینك نصرت ایل و عده‌سی بولدیغندن متوکلا علی الله اخلاص برله اشکه تتوندقه شبهه‌سن مقصود مزغه ایرشه چکمز.

بویابده‌غی فکریمز اجمالا موندن عبارت بولوب تفصیلا لازم بولسه خدمتکه حاضرمنز والله الهادی الی سواء السبیل و هو حسبنان و نعم الوکیل

۲۶ جمادی الثانیه سنه ۱۳۰۴ محمد عبده

مترجم (ش . ش .)

ملا جلال دوانی نك اخلاق جلالی كتابندن نقل بقیه سی

بشنجی نسخہ دن صو نك .

وبالجملة تقدیم تہذیب بر سائر علوم مقرر و متفق علیہ است
وبقرط حکیم گفته : ^والبدن الذی ^ولیس بالنقی ^وکلما غدوته ^وفقد زدتہ ^وشرا
یعنی بدنی کہ از اخلاط فاسدہ پاک نیست ہر چند اورا غذا دہی موجب
زیادتی شر و تضاعف مادہ مرض اوشود * واین رمزیت از انکہ
چون نفس از اخلاق ذمیمہ پاک نباشد تعلم علوم حکمی اورا موجب
ازدیاد فساد گردد چہ بدان واسطہ مواد کبر و نخوت و اسباب قدرت بر
ایزای احرار و مہارات با علمای کبار اورا حاصل شود * و حقیقت آنکہ
اکثر طلبہ علم کہ در درجہ ضلال، و فسوق و جدال باز میمانند
از انست کہ مقتضای ^وأتوا البیوت من ابوا بها عمل نمیکنند، و در ابتداء
بتہذیب اخلاق نمیکوشند .

و چون شنیدہ اندکہ : حکمت از قید تقلید میرہاند و بدرجہ تحقیق
میرسانند * و معنی این سخن نمیدانند تصور باطل میکنند کہ حکمت موجب
انحلال قیود شریعت و اطلاق از قانون نوامیس ملت و بحسب دواعی
ہوا و رغبات طبیعت بہ تحقیق نارسیدہ از تقید بر رسوم شرع کہ زیور
مردان راہ طلبست متخلع شدہ خلیع العذار چون بہایم در آب و علف
می افتند * و چون سباع انیاب ^والسہرا درہتک ^وعرض اقران ^واساءت ادب

با اسلاف واعیان که آباء روحانیه آند و شکر مساعی ایشان بر ذمت
 همت طالبان کمال واجبست میکشایند * و از اعتقاد عجائز که بمقتضای
 البلاهه ادنی الی الخلاص من فتنه بتر آء موجب نوعی از نجاتست بر
 می آیند و بحقیقت کار نارسیده کالذی استهوته الشیاطین فی الارض حیران
 میمانند مذنبین بین ذلك لا الی هؤلاء ولا الی هؤلاء *

و از نتایج آنست که حکمت که خمیره مقدسه ربانی و سر چشمه آب
 زندگانست و در مواضع متعدده از کتاب و سنت مدوح و مشکور
 از قبح سیرت ابن فاصران که «ع» «بد نام کننده نکونامی چند»
 وصف الحال ایشانست عرضه طعن همکنان شده * عصمنا الله
 وسائر المسلمين عن الطغیان والزلل فی القول والعمل ولا حول ولا
 قوة الا بالله وما النصر الا من عند الله * اخلاق جلالی *

ترجمه :

ملا جلال دوانی حضرت تلمیذ یوفاریده ایدلدگی کبی منطقدن الک
 علوم ریاضیه تحصیلینه ترغیب ایدوب، علم و حکمت یولنده بولغان
 شاگردلرنک فصولارینی اوْلا تنذیب اخلاق ایتمدکلرندن- ریاضیات
 اوْقدقلارندن دگل - کورادر وشول بابده بایناق ایضاح ایتوب ایتهدر.
 بقراط حکیم: بوزوق مادهدن آرچولماغان بدن گه فی قدر آش
 ویرسانک شول قدر بوزوقلقینی وخستهلقینی آرندر رسنک « شونک کبی
 اخلاقی درستلنمگان و آرچولماغان شاگردکه علم حکمت اوْگرانو آنک
 فسادینی آرندر وغه سبب بولادر * چونکه اخلافسز کمسنه لر علم حاصل
 ایتسه لر کبر و غرورلاری آرئوب اوزلرینی تانوماس بولوب علملرینی
 علماً واساتذه خصوصلرنده ادبسلرک ایدر ایچون فساد قورالی قیلالار *
 مونک سببی مقصود ابوینه تیوشلی قپوسندن کرماولریدر *

علم حکمت تقلید و ظلمتدن چیقارا ، و حریت فکر و نور حقیقت برله زینتلای دیو ایشکنانلارده یولینی بلمای، تهذیب اخلاق قیلمای و شریعت آدابی برله ادبلنمای حکمت تحصیلینه کرشوب آرنه نرسه بله باشلاغاچ اوق اوزلرینی شریعت تقلیدندن چیقاروب، ملت و ناموس قیدندن ایچقندروب هوای نفس توزاغینه گرفتار، شیطانك مکر و حیله سینه دوچار بولالار *

علماء عاملون و سلف صالحون کورساتکان کیدش و روشدن یراق توشوب، آنلار حقنده تیوش بولغان شکر بدلنده کفران نعمت قیلوب، ادبسنلکری و اخلافسزقلری برله اوزلرینه بیوک خسران جلب ایدهلر * کتاب و سنت تلی برله قات قات ماقئالونغان حکمتنی بونلر سوء استعماللری سببلی خلقغه مذموم و منفور کورساتهلار *

ملا جلال دوانی حضرتلرینک بیانندن آنکلانادرکه علم حکمت بانواعیا هیچ و قتده بالذات فسادنی ویرمای و ضررغه ایرشدرمای بلکه علوم حکمیه برله - اخلاقینی توزایتنگان، وقلیینی بوزوق غرضلردن آرچیمانغان سفیه و مفسد کمسنهلر سوء استعماللری ایله ضررلانهلار و خلقغه (بوزوق اورنک بولوی برله) هم الوغ ضررلار ایرشدرهلر *

نناک کم اخلافسز و تربیه سز نیتسز کمسنه علم فقه و حدیث اوقوب سوء استعمال ایتسه، طمع و حرصی ایچون علمینی قورال ایدوب توتسه دینی و آخرتی سارتین علمندن هیچ فائده کورمای بلکه اوزینه و غیریلرگه زیان کلتوره * بو علم عیبی دگل بلکه عالم عیبدر * اخلاقینی توزایتنمای توروب علم تحصیل قیلو ضرریدر * و موندای شااگرده درس ویرگان استاذ عیبدر * مونک نظیری: بریخشی و قیمتلی ملتیق و قیچی صبی یاکه دیوانه قولینه ویروب اول آنک برله اوزینی یاکه باشقهنی هلاک ایتسه قورال عیبلی بولمای، قورالنک قدری و قیمتی کیمومای بلکه استعمال ایدوچی و آنکا ویروچی عیبلی بولادر *

موت العالم موت العالم

۱۶ صفر الحیر اسپاس اویازی (بلغار ناحیه سی) تاشبیلگی
 قریه سنده امام الشیخ احمد صفا بن عباس بن محمود بن مرتضی سنه
 قمریه حسابیل ۶۸ یاشنده ایکن وفات بولدی رحمه الله تعالی.

مشار الیه عادی گنه عالم بولما ییچه بلکه احوال و سیاست عالمندن
 خبردار، توغری فکری، علوم دینی و عربی ده یخشی معلوماتلی،
 روسیه نك مسلمانلر حقننده توندیغی سیاستدن بحق خبردار اولدیغندن
 مسائل دینی، سیاست جهتلرندن بئون اطرافینك فریدی و مرجعی ایدی
 صفا حضرت اصل عثمانلی ترك نسلندن بولوب باباالری روسیه
 ایل عثمانلی دولتی آراسندای محاربه لرنك برنك روسیه ده قلوب توطن ایتمشدر.

کندیسی قزنده مدرس مشهور ملا محمد کریم حضرت ابن ملا
 محمد رحیم رحمهما الله حضورنده صونکره ملا صلاح الدین ابن ملا اسحاق
 رحمهما الله حضرتلری حضورنك تحصیل ایتمش. اوان تحصیلنك یرك صفا لقبند
 یورمش. اول وقتده ده توغری سوزنی سویلا وده هیچ کمدن قورقما ی تورغان
 بولوب مدرسه سنده بر نیچه یل توروب مطالعه دار اولدقنده استادی شیخ
 صلاح الدین حضرتلری بر خلفه دن اوفونی عرض ایتدکنده مذکور خلفه
 ایله کندیسنك امتحان ایدیلوب قارالماقینی خلفه نك آرتقلى کورنسه قطعی
 آندن استفاده ایده چگینی سویلامش * زمانه سنده معروف فنلرنی
 تحصیل ایتکچ ۱۸۶۷ نچی (م) یلده ۲۶ یاشنده قریه سینه امام بولوب
 اکثر اوقاتینی کتاب مطالعه سیله اونکارمش.

عمرنده آلتی مرتبه حج ایتوب ایکی سنه قدر حجاز و مصرده قلوب
 استفاده ایتمش و کوب فائده لی، زمانه سنده نادر الوجود بولغان کتابلر
 کلتروب عمرینی مطالعه ایله کچورمکده ایدی. کندیسى کتاب قاروغه
 بیک اخلاصی بولوب کوب کتابنی مرتب کورمش ایدی. حافظه سی ده

قوتلى بولوب كورگانين نقل گه اقتدارلى ومخفوظاتى ده كوب ايدى .
تفسير امام رازى، بخارى شرحى قسطلانى مشكات شرحى مرقاى نسخها رينى
تناما مطالعه ايتوب چيقدىغنى حتى بعضىنى تكرر كوردىكىنى سويلمكه
ايدى. قرآن حديثى تبركا گنه دگل بلكه عمل ايتمك ايچون اوقور ايدى.
بوسايه ده كوب معلومات طوبلا ب عربچه تركچه يازمش فتوالرى كچوك
رساله وتحريرلى باردر.

مدینه منوره ده برسنه قالوب شيخ مظفر عليه الرحمة حضرتلرينك
مجلس وصحبترلرينه ملازمت وطريقته مأذون بولوب قايتمش (۱) ايسه ده
اطرافنده طريقتنى نشر ايتوب يورماينچه فقط طالب بولوب كيلگانلر
ايله مصاحبتده بولنور ايدى. باشقه وقتلرنده كندينك اهل واولادىنى
تربيه ايچون زراعت، اورمانچىلىق كى كسبلر ايله مشغول ايدى. بيوك
مدرسه اداره سينه موفق بولا آلماسه ده قريه سنده گى اير وفز بالالرنك
تربيه سينه اهميت بيرمكه مكتيبه اصولى معلم قويوب كنديسى نظارت
ايتوب اوقوتمقده اوقات خمسه گه مسجد گه ملازمت ايتمكه ايدى.
عربچه وتركچه سويلاوگه وتحريرگه ماهر، فارسچه آنكىلى، روسچه
اوقى، سويلاشه، حتى قصه عريضه لرنى يازا بيله ايدى آدرىس يازارلق
فرانسزچه سى ده وار ايدى. كنديسينك اجتهدايله قزانده ۱۸۹۸ سنه
ميلاديه ده طبع ايدلمش مقامات سعيديه گه يازغان خاتمه الطبع سى
بخشى ادبى يازلمشدر.

طبيعت واخلاق چتترلرندن عالى اولوب آز كمسه لرده تابوله تورغان
عزت نفس، غيرت دينيه، حقنى سويلاو و ايشلاوده هيچ كمدن قورقماو
فقط الله دن قورقو كى اخلاق حميده بوذاتده موجود ايدى.

• بوندى ۲۰ | ۲۵ سنه مقدم روسيه ده استبداد نك قوتلى وقتنده مسلمانلر

(۱) مدینه ده اقامتى وخليفه لى گى حقنده شيخ مراد ائندى تعريب رشعات نك هامشده.

شيخ منظر وشيخ صالح نك خليفه لرينى ذكر ايتدكه يازادر. ص ۱۸۷

حقنده چيغارلغان نظاملر، اجرا ايدلگان بعض ظلملر حقنده استانبولده روسيه نك سياستيني تنقيد ايتوب آور وپانك معتبر غزيتهلرنده مقالهلر نشر ايتدرمشدر.

وايكنچي دفعه ده حج سفرنده روسيه نك ميسيونيرلر قوتيله مسلمانلرغه ايتكان ديني تضييقاتي خصوصنده عريضة ومضبطه ياصاب حرمين علماسينه امضا ايتدير وب استانبول شيخ الاسلامينه مراجعت ايتدرمش وشول واسطه ايله روسيه خارجه نظارتيته مراجعت وتنبيه گه باعث بولمشد. كنديسي حرفكاري بولوب حكومت مأمورلرينده حقني هيچ قورقماي سوبلامشد. حتى بوكبي اشلري ايچون اوچ آي قدر محبوس يدي يل قدر پاليتسه تحت نظارتنده بولمش ايسه ده توكل وغيرتينه اصلا فتور كلتورمش ايدى. روسيه ده ۱۷ اوكتابر مانيفستي اعلان ايدلگاج قزان اطرافنده غي اويازلرده ابتدا باشلاب بتون اطرافنده غي اماملرني جيوب كندى قريه سنك ومسجدنده سياسى جمعيت ياصاغان ايدى. اشبو خدمتي سببيله سائر افعال حسنه سي وافكار عاليه سي كبي تكثير اعداسينه ومكر حسادينه باعث اولغان ايدى.

خلاصه صفا حضرت ملتيزنك بيوك آدملرندن اطرافي (شهر بلغار نواحي سي) ايچون هرچندن مرجع وفائده لي ذات اولديغندن وفاتي عائله سي ايچونگنه دگل بلكه بتون ناحيه سي حتى عموم قزان ولايتي ايچون موجب اسفدر. جناب الله اولاد وافر باسينه صبر جهيل واجر جزيل ويروب اوزيني مرحوم ومأجور قيلغاي ايدى.

باکوده اسلامیت اثری تنبه

فاقاز قرنداشلمزده علماء و تجارنده، اغنیاء و فقراسنده اتفاق و اتحاد مسئلہ سی قوت بولوب ایسکیدن قالہ سننی و شیعی لک سبیلی بولغان اختلاف جزئی و فرعی گہ بناء ایدلوب هر طرفنک افراطچیلری و بعض غافل عالملری طرفلرندن درجه عداوته و مرتبه شقاقہ قدر آرترلمش افتراق غہ نہایت ویرمک، و اسلام افتضاسی بولغان الفت و اتحادنی تجدید و ناء کید ایتمک نیة مسعودہ سی بویلرده ایشدلمکده، و ایشدلمکچہ دین آنکلاوچی اتفاق و اتحاد دوستلارینی قواندرمقده ایدی

«روسیہ مسلمانلری اتفاقی» نک ابتداء و لادندن بیر و ففاق مسلمانلری جدی حرکت ایتمکده و منافی حکمة اسلامیت اولان اختلافی رفع و دفعده طاقتلرینی صرف ایتمکده ایدیلر *

نی قدر گوزل مطلوب و نی قدر لازم وظیفہ هرکم مسلمانلر آراسنده اتفاق و محبت حاصل ایدر ایچون تروشدی ایسه الله نک بیورقینی طکلا دی و بحق اسلامگہ خدمت ایتدی *

بودفعہ عید مولد بهانه سیله قزانندن هم اوج عالم چاغرمشلر ایدی و علما مابینده الفت و محبت تحصیلی ایچون یول آچمشلر ایدی و لکن مع التأسفی سفر تیوشلی بولغان کونلرده ایدلده (وولغاده) بوز فوزغالو سبیلی کچیو ممکن بولمادی بوسفر مسعود میسر بولمای قالدی الله نک فضل و رحمتندن امیدکہ بوندن صونکرده ملاقاتلار و الفتلر و اتحادلر وجودہ کلور، شیطانی و نفسانی بولغان مخالفت و عداوتلر یوقالور *

والله ذو فضل عظیم

باب التقریظ

کتاب مفردات القرآن للاصفهانی

اوله عرب بلر و عربجهنی بخشی آنکلاغان عجملر (۲) قرآن آنکلاوده تفسیر کتابینه آر محتاج بولغانلار *

عرب شیوه سینی و آنلارنک عادات و آداب لرینی آنکلاو قرآن آنکلاو ایچون یتکان * مگر عرب سوزندن بعضلری قرآنده عامه عرب آنکلاوینه کوره خاصراق معناده استعمال ایدلگان * یا که اصل معناسینه آزغنه مناسبتی بولغان معناغه استعاره ایدلگان * شول سببدن قرآننک مفرداتینی (یا لغوز لغاتینی، عرب سوزیننک قرآنده استعمال ایدلگان قدر لیسینی) بیان ایدو قرآن آنکلاوده فائده لی کورلوب بیوک لغت عالم لری طرفندن مفردات قرآن کتاب لری یازلغان *

صونکره خلقده قوه عربیه (عربجهنی یخشی بلو و آنکلاو) آزایه وضعیف لانه باشلاغاچ قرآن عباره سینک مطالعه سینی آنکلاو ایچون تفسیر کتاب لری نه احتیاج بولوب تفسیر لر کو بایتولگان *

خلقنک آنکی واجتہادی و همتی آزیغان سایین باشقه فن کتاب لرینک غی کبی تفسیر لرده ده شرح گه و حاشیه گه، حاشیه لر ایچونده حاشیه الحاشیه گه متسلسلا احتیاج واقع بولغان * باره باره چن تفسیر قرآنندن و فهم قرآنندن یسراق قالوب مقصود بالعرض فی مقصود بالذات درجه سینه آشوروب غالباً وسائل احاطه سنده محصور و مقاصد دن محروم بولوب قالغانلار *

(۲) عرب بولماغان طائفه ترک، فارس، روم، فرنک، روس حبش، ایسکی عرب لر اصطلاحنجه «عجم» در.

(۳) هر تلنی یخشی بلو: ارباب بصیرتقه معلومدرکه تلینی و شول تل خلقینک ادبیاتینی یخشی بلو برله گنه بولادر *

عنوان مقاله مز بولغان كتاب المفردات في لغات القرآن آلتنچى
 قرن علماء كبارندن وغز الى اقرانندن بولغان امام ابو القاسم حسين بن
 محمد بن الفصل المعروف بالراغب الاصفهاني اللغوى المفسر اثر مرغويدير *
 ۱۳۲۴ سنهده مصرده مطبعة ميمنيه ده گوزل كاعنده مشكول اوله راق
 باصولمش، وصاحبلى مصطفى افندى الباي الحلبى وبردلىرى
 طرفلرندن ميدان علمكه بر گوزل خدمت چيقارلمشدر *
 مطالعه دار آدم ايچون قرآن آنكلالوده كفايه ايدرلك، هر بر طالب
 العلم (شاگرد واستاذ وغيرهما) ايچون اغتنام ايدرلك كتابدر *
 راغبى ايچون آدريس: مصر مصطفى الباي الحلبى *

الفوائد البهية في تراجم الحنفية

كثرة تصانيفي وحسن افادهسى ايله معروف ۱۳۰۴ سنهده وفات
 اولان كبار علماء هنددن مولوى عبدالحى اللىكنوى اثر جميلدر *
 ۵۸۷ عالم فقيه ترجمه حالينى مشتملدر *
 قزانده خزينه مطبعه سنهده يخشى تصحيح برله باصولمش يخشى
 كاغذلى ۳۲۴ صفحهلى غنيمت كتابدر * قزانده مكتبة الشكرهده وبياشقه
 كتابچيلرده ساتولمقك، بر صوم بكرمى تين بدللك هر يرگه يبارلمككدر .
 آدريس: قزان ابراهيم ادريسف .
 اوفى

پیداغوغیاء علمیہ ادابنی احساس (طیو)

بو احساسدن مراد ایندگو ویاوزنی طیودر . بو قسم احساسدن بحث ایتکان فن گه «فن ادب» دیلر . احساسدن بو قسم، فن حسن گه ایک یاقن قسمدر . چونکه هر ایکی قسمده احساس، خارجی واسطه دن باشقه مطلق احساسدر . تیگی قسم، طبیعی - و صناعی نرسه لرنک حسن قبح چتینه متعلقدر . بو قسم ایسه، جسم ننگ - ونفس ننگ عملرینه - ونسب ارادیه گه متعلقدر .

انسان ننگ اینک بیوک مقصودی، حسن برلن خیرنک حصولی (بولوی) قبیح برلن شرنگ بتوی وبولماویدر .

احساس بالآدابنی تربیه دن مقصود، جمیع افراد انسان ننگ بر اراده گه جیلویدر . بو مقصود، تربیه - وتعلیم - وانسانلرغه قاتشو - وآنلرنک واوزینک اشلرینه کوز صالوب تیکشرو واولاو برلن حاصل بولادر . بالانک احساس بالآدابی، تیره سنده گی کشیلرنک اشلرینه کوز صالوب اولاو برلن آرطادر . بس تیره سنده گیر ادبلی بولسه لر، بالاده ادبلی بولوب چغا - ادبسر بولسه لر، ادبسر بولوب چغادر .

تعلیم وقتنده یشلرنک بو احساسین تربیه لیک بیک کیرکدر . بونک ایچون تعلیم وادبگه تعلقلی قرآن آیه لرین - واحادیث شریفه نی - وحکیم وعافل ذات لرنک سوزلرین - ومثل لرین کورستمک کیرک . اوشانداق توار یخدن کوب نرسه نی - اسلام تاریخین عموماً - تاتار وبلغار وترک تاریخلرین خصوصاً کورستلور . دخی یخشی ویاوز معامله لرنی آکلانه طرغان حکایه لرنی کورستلور .

بوندای نرسه لرنی کورسنگاچ، بواش یخشی می یاوزمی، ونی سبدن بولای بولغان دیوب یشلرنک فکرین صورامق تیش بولور. شول سر ایچون تربیه عالمترینک کوبرگی حکایه ومثال لرنی یازوب واقوب کورسنگاچ، آرتندن خصه فی یازونی و بیان ایتونی یارانیلر؛ چونکه بواش یشلردن فکریرتو اشین تشروب، همت لرنی توبنگه سره در. تربیه ایچون بوبابده بحث اولنغان احساس لردن ایک کیرکلری دورتر: احساس بالذات، احساس بالشرفی، احساس بالحق، احساس باللیل شولوق ترتیب برلن هر قایوسین سویله یک.

برنجی - احساس بالذات

من لك (اوزی) نك، خارجی مانع لرنی جیکو طیفوسی در. ایکنچی عباره برلن: انسان اوزین، اوز اوزینه طروچی جیکه آلاطراغان بر ایرکلی غیر نرسه ایکانین بلودر. بواش احساس، ارتیاچی در. بوکادلیل، بالانک بر فارشی طروچی قوتلی نرسه فی جیکگان چاغنده شادلانوبدر. مثلا بر آور نرسه فی جیکه آلو، یاخود بر بیوک یرگه منه آلو، یاخود قیلنوی چیتن دیب بلسگان نرسه سین قیله آلو کی. بو صورتلرنک بارچه سنده اوزی نك غلبه سین کورو سبیلی بز نه شادلق علامتین کوره مز. احساس بالذات، کشینی یوقاریغه آشرر، یاخود توبنگه تشرر. بوایکی حاله نك هر ایکسی یماندر؛ چونکه اولگی نك ایه سی تعلیم لرنی، امر نهی لرنی کی ماستر تحقیر ایدر. اراده - وفکرنده کیسوچن بولما یوب متردد (شکلی) وفارشی (معاند) وایرکلنوگه آشنوچی - صبر سز بولور. هر نرسه فی بلوی غیر لرنکنندن آرتق دیوب اشانغان بولور. بوندای کمسه فی مدعی یا متکبر دیلر.

ایکنچی نك ایه سی، فوه اراده سی (تلهوی) ضعیف - تنبهی بوق (غافل) - اشد یالقاو بولوب، اوزین کیم اشرگه قویار. بوندای کمسه فی کیم - یاخود خور (متدلل) دیرلر. اشرنک افراط برلن

تقریط آراسندهغی اورطاسی خیرلی بولغانغه کوره، بله مزکه، بوا حساس بالذات دن فضیله اعتبار اولغانی، مدعی لک -- یاخود کیملک مرتبه سینه ایرشدرمگان احساس بالذات در. بو بر ترلی احساس درکه، آنک ایهسی، نفسین تیکشدر، اوزینک چاماسین بلور، بلند بولونی بیک استر، حق غه بیک ایر وچن بولور. بوندای کیمسه نی متواضع (توب چیلکلی) دیرلر. یشلرنک احساس بالذاتین یشترمک ایچون، اولو الامر (آتا آنا یاخود استاذ) آنلرغه فرصت (وقت ایرک) بیرسون، تاکه آنلر، اوزلرینک عقل وجسم قوه لرین اشل توب (آفرینلاب) تمرن ایتسونلر (اوگرسونلر) بو تمرن ده. مقصودغه ایرشدردای حالتده بولسون، تاکه قوه لرلی آرتوب ایکنچی بوندان فائده لیرک تمرین لرنی قارشیللا (تلقی غه) محبت لرین آرتدرسون احساس بالذات ده چیگندن چقماسون ایچون، فوه لرینک قصورینه تنبیه ایتمک کیرک. شویله که بر بالا جسمیده عقلیده ضعیف بولسه، بیک شلته لب ارشغه قاطیلق قیلورغه یارامی، چونکه اول تقدیرده بالا اوزینک اینتکلگینه قناعت ایتوب فوه لرین کیبدروب اشدن چغوب قالوی احتمالدر بلکه بوندای بالانک اجتهدا دین فوزغاتب اشکه میلین و محبتین آرتدرغه کیرک اما جسمی و عقلی قوتلی بالا ننگ کوکلین اشکه کوترلدر و برلن، آرتق اش صورامق لازم بولور.

ایکنچی: احساس بالشرفدر. بوا حساس، احساس بالذات که باغلیدر شرفنی تله و - نفسین کیملکدن صافلاو و مافتاو برلن خورلاو آنک قاتنده برابر بولماو، هر انسان ایچون بیک کیرکلیدر. احساس بالشرفنک ضعیف لگی، انسان اوزینک قدرین (چاماسین) بله وندن طوادر. بو سبیدن انسان کیم لکلی - و کشیگه ایر وچن - و فکر و خیال لرینه طتقین (اسیر) بولادر. شونک ایچون یشلرده کبر یا مرتبه سینه چقارمازدای احساس بالشرفنی او یاندر مق لازمدر. و تیزدن سوزده اشد و فکده آزاد بولوب اوز آلدینه طراچاق آدمیلر اولماق لرینه التفات ایتدرمک

واویاتنق کیرک بولور. دخی شرف، نفس و عرض و مالده ایکانین بلدروب، اوز قوللری برلن بونلرغه ضرر ایتودن صافلاندرمق، همدە غیرنک قولی تیسە، شرعی، حکملر، و وطنی قانون و نظاملر بوینچە دفعینە طرشدرمق کیرک.

بلمک کیرک، احساس بالفخر (ماقتانچلق) احساس بالا عجاب بالنفس (اوزین آرتق صانمق)، احساس بالشرف نک خلافیدرلر. چونکە، احساس بالفخر کمال نک کشیدە بولماوین و اوزنده گنه بولوین استەمکدر: احساس بالشرف، کشیدە دە بولوی برلن برگە اوزنده بولوین استەمکدر. احساس اعجاب بالنفس، وافعده کمال بولمغان حتی قدری و قیمتی بولمغان نرسەنی کمال اعتقاد ایتمکدر.

او چونچی: احساس بالحق در. حق، ذاتی و وصفی اولور. حق ذاتی، باطل نک کیرسیدر. حق وصفی، بر معنی درکە، بر قوم یا بر طائفه اوز آرا آکا اتفاق ایدوب، خاصلرینە و عاملرینە آنی بیررلر بومعنی سی برلن حق نک جبعی حقوق کیلور. احساس بالحق، خارجدە مفعولی بولغانده احساس ارتیاعی در. اما حصولینە بر مانع بولسە، احساس غیر ارتیاعی در. بوحق نی یرتوگە «عدل» یرتمە وگە «ظلم» دیلر. بونک مثالی، بر حکومت نک «ادب دائرە سنده یولدن اوزارغە هرکم نک حق بار» دیوب اتفاقیدر. شول اتفاقدن صوگ یولدن اوزو چی نی برو طوقتاسە یا خود قیناسە، تاشول کشیگە جزا بیرلرگانچە، بر احساس غیر ارتیاعی حاصل بولادر. قایچان جزا بیرلرە، کوکلمز طنچلیدر، راحتلنە در. بو جزانی «عدل» و بونک بولماوین «ظلم» دیلر. صکرە بوتقدیردە یولدن اوزو حق «حق عام»، قینالمش نک قینا و چیغە جزا استەمگی «حق خاص» نی استە و در. اما شول اشکە اصطلاح و قرار نک تیشلی لگین احساس، حق ذاتی نی احساس بولادر. یعنی بولوین تیشلی و طوغر یلق اما بولماوین تیششسز و باطل دیوب بلە مز. بو احساس، یشلردە کشیلر نک معاملرین

تیکشرو برلن آرطه در. بوا احساسنی فوتله مک ایچون شول بابه کوب حکایه لر کورستمک کیرک. تاکه حقنی شعورلری فوتله نوب حیه لری آرتوب هیچ برشله لوچینگ شلته سی مانع بولا آلماسون.

دوردنچی: احساس بالمیلدر. ایکنچی عباره برلن کوکلنک آوشوی در. بوندان مراد، غیرده حاصل بولغان شادلق یاخود قایغودن اثرلنودر. بوا احساس، کشی نک حرکتلرین تیکشورگانه ویزینک چقلغین کورگانه - وکینچی طاوشلرین ایشتنکانه بزگه حاصل بولادر. بوا احساس نک متعلق سرور یاخود حزن در. بونک مثالی - برشادلق علامتلی برلن چلقانغان برکشینی کورگانه شادلانومز - وفاغی علامتلی برلن چلقانغان کشینی کورگانه قایغیلانومز کبیدر. یعنی بو وقلرده بزنگ احساسمزده آنک احساسینه ایره در.

انسان، کشینگ شادلغینه کیکانودن، آنک کینچینه کینوگه یاقنراقدر چونکه کینچ، قزغلی - استه لی طرفان نرسه لردن اولوب شادلق آنک خلاقی اوزره در.

بوتورلی کینچ برلن شادلقدن اثرلنو. کشی لر برلن فاتشو ومعامله بابنده بیک مهم وکیرکلی نرسه در. بوا یکی ترلی احساس نک انسانلرده بولماوینه سبب لر کوب طابلا در. جهل دن بری، کشیده گی سرور و حزن احساسلرین نیندی بولغانون طیم او و آکلاماودر. یایسه طیار و آکلارده - آنک اول حالتین اوزینگ اراده وتصویرلرینه خلاف کورر، شول سببدن کشینگ شادلغین سیزگانه اوزنده بر احساس غیر اریاحی حاصل بولور، آکا حسد دیلر. یاخود کشینگ خزنین کورگانه احساس اریاحی حاصل بولور، بوکا حب ضرر الغیر (کشیکه ضررنی سوو) دیرلر. بویاوز خلقلردن هر ایکیسی، انسانده قوه مخیلانک ضعیف لگندن حاصل اولوب طبیعتینگ فالنلغینه دلالت ایدر، یاخود حب النفس (اوزین سوو) دن حاصل اولوب کوکلنک فارالغینه دلالت ایدر.

احمدجان مصطفی